

Paroda „Senieji Prūsijos žemėlapiai“

2017 m. minimas Reformacijos 500 metų jubiliejus. Reformacijos pradžia laikoma 1517 m. spalio 31-oji, kai vienuolis M. Lutheris paskelbė 95 tezes. Neabejotina reformacijos įtaka ir Lietuvai – pirmosios knygos lietuvių kalba „Katekizmo“ autorius M. Mažvydas buvo evangelikų liuteronų kunigas. Šio jubiliejaus proga vasario–kovo mėnesiais bibliotekoje buvo eksponuojama paroda „Senieji Prūsijos žemėlapiai“. Besidomintieji kartografija ir Prūsijos istorija pirmą kartą galėjo susipažinti su XVI–XX a. kartografijos darbais.

Šie žemėlapiai iš AdM (Arbeitsgemeinschaft der Memellandkreise e.V.) archyvo ir VŠĮ Prūsijos dailės mylėtojų draugijos „Nidden“ kartografijos rinkinių tapo seniausiais bibliotekos istorijoje kada nors eksponuotais dokumentais. Parodos tikslas buvo parodyti Prūsijos vaizdavimą įvairių laikotarpių kartografijos kūriniuose.

AdM (Arbeitsgemeinschaft der Memellandkreise e.V.) draugija – įkurta 1948 m. Vakarų Vokietijoje išėivių iš Klaipėdos krašto, vienijanti 1944 m. ir vėliau pasitraukusius klaipėdiškius (memelenderius) ir jų palikuonis iš Klaipėdos (Memelio) krašto. Per daugiau kaip 60 metų draugijos sukauptas archyvas, kuriame įvairūs dokumentai ir eksponatai, 2011 m. perduotas Klaipėdos apskrities viešajai I. Simonaitytės bibliotekai. Šiame archyve – daugiau nei 1600 knygų, apie 400 įvairios tematikos segtuvų, šimtai originalių atvirukų ir fotografijų, kita smulkioji poligrafija, dešimtys žymių dailininkų (G. Boese, M. Pechstein, H. Kallmeyer) paveikslų, eksponatai iš prieškarinio Klaipėdos ir Klaipėdos krašto. Archyve sukauptame kartografijos rinkinyje – dešimtys originalių įvairių laikotarpių žemėlapių ir planų, kurių chronologinės ribos – XVI–XX a.

VŠĮ Rytų Prūsijos dailės mylėtojų draugija „Nidden“ įkurta 2009 m. Klaipėdoje. Draugija nuolat rengia savo kolekcijos, pristatančios Rytų Prūsijos dailės paveldą, kūrinių parodas. Klaipėdos apskrities viešajai I. Simonaitytės bibliotekoje jau buvo pristatytas dailės parodų ciklas "Sugrįžimas", kuriame eksponuota apie 150 paveikslų temomis „Rytprūsių akvarelės“, „Mūsų kraštiečiai“, „Prūsijos Sachara“ ir „Moterys tarp žiedų“. Draugijos nario Aleksandro Popovo dailės rinkinys, kuriame atskirą dalį sudaro LDK, Lietuvos, Prūsijos ir kaimyninių šalių žemėlapiai ir miestelių graviūros, pradėtas kaupti dar 2007m. Jam, kaip tolimojo plaukiojimo kapitoniui, krovinių gabenimo specialistui, žemėlapiai – ne tik studijų dalykas, darbo priemonė, bet pomėgis. Šiandien šioje kolekcijoje – apie 150 senųjų žemėlapių, Prūsijos miestų ir miestelių planai, vaizdai, graviūros. Ši, kartografinė, draugijos „Nidden“ rinkinio dalis eksponuojama pirmą kartą.

Parodoje buvo eksponuojami originalūs žemėlapiai ir planai. Dalis žemėlapių skirti Lenkijos karalystei ir Lietuvos didžiajai kunigaikštystei bei jos kaimynėms, tarp kurių Prūsijos kunigaikštystė vėliau tapusi karalyste. Įvairaus mastelio ir detalumo garsiausių kartografų parengti

žemėlapiai ir planai, senieji – spalvinti ranka, įvairiomis kalbomis – ne tik vokiečių ir lotynų, tačiau ir anglų, prancūzų.

Seniausi parodoje eksponuojami kartografijos kūriniai – PRVSSIAE REGIONIS SARMATTIAE ir PRVSSIAE DESCRIPTIO. Tai žemėlapiai iš pirmojo pasaulyje modernaus atlaso „Theatrum Orbis Terrarum“, parengto žymaus viduramžių kartografo Abraham Ortelius. Šis atlasas leistas 1570-1630 m. įvairiomis kalbomis. Parodoje buvo eksponuojami žemėlapiai iš lotyniškųjų atlaso leidimų.

AdM archyve saugomą žemėlapi PRVSSIAE DESCRIPTIO ir apytiksliai jo leidimo metus pavyko identifikuoti bendradarbiaujant su Vilniaus universiteto bibliotekos Retų spaudinių skyriaus vedėja Virginija Galvanauskaite. Kadangi yra tik viena žemėlapio dalis, tikslios jo leidimo datos nustatyti neįmanoma, tačiau jis spausdintas ne vėliau, kaip XVI a. pabaigoje. Išsiaiškinus tai, šis žemėlapis tapo seniausiu AdM archyve, bet ir visoje Klaipėdos apskrityje viešojoje I. Simonaitytės bibliotekoje saugomu dokumentu (iki tol seniausiu bibliotekos dokumentu buvo knyga „Theologia moralis“, išleista 1678 m.).

1 pav. Žemėlapis PRVSSIAE DESCRIPTIO iš atlaso „Theatrum Orbis Terrarum“

Įspūdingi senųjų žemėlapių kartušai, kuriuose vaizduojami valstybių valdovai – Jonas III-asis Sobieskis (1629-1696) ar Frydrichas I-asis (1657-1713). Ne mažesnę įspūdį paliko 1820 m. datuojamas ant popieriaus akvarele pieštas 1757 m. Klaipėdos pilies apsiausties planas iš draugijos „Nidden“ kolekcijos.

Parodoje eksponuoti du tuo pačiu metu spausdinti, tačiau skirtingai spalvinti žemėlapiai. Jie puikiai atspindėjo iki XX a. gyvavusią tradiciją, kuomet kartografiniai leidiniai būdavo spausdinami nespalvotai. Kiekvieno egzemplioriaus savininkas žemėlapius galėjo spalvinti pagal savo norą. Dalis spalvindavo visą žemėlapi, kiti – tik svarbiausius dalykus, tačiau daugumoje žemėlapių vyravo keturios pagrindinės spalvos ir jų atspalviai: žalia, rausva, oranžinė ir geltona.

Tarp parodos eksponatų savo dydžiu išsiskyrė AdM archyve saugomas K. Hennenbergerio 1863 m. Prūsijos žemėlapis leidimas (pirmą kartą žemėlapis išleistas 1576 m.), klijuotas ant drobės ir sudarytas iš 9 dalių – jo dydis 92,5 x 104 cm. Kitas ant drobės klijuotas žemėlapis – taip pat AdM archyvo – 1854 m. išleistas F. Handtke Rytų Prūsiją vaizduojantis kūrinys, kuris itin smulkus.

Naujausias – „Nidden“ draugijai priklausantis XX a. šeštajame dešimtmetyje išleistas „OSTPREUSSEN-WESTPREUSSEN-DANZIG“ vaizdų žemėlapis.

Parodos atidarymas vyko vasario viduryje. Atidarymo metu Klaipėdos apskrities viešosios I. Simonaitytės bibliotekos Kraštotyros ir skaitmeninio skyriaus vedėja J. Bardauskienė pristatė parodą, AdM draugiją, jos istoriją ir veiklą, taip pat sukauptą archyvą. „Nidden“ draugijos pirmininkas Aleksandras Popovas kalbėjo apie dalykus, nulėmusius sprendimą kolekcionuoti kartografijos darbus, žemėlapių rinkinio formavimą ir plėtimą, žemėlapių paieškas. Taip pat atidarymo metu profesorius V. Safronovas skaitė paskaitą „Klaipėdos istorinės kartografijos rinkimas Klaipėdos universitete“. Jos metu profesorius kalbėjo apie Klaipėdos universiteto istorikų tikslą surasti ir sukaupti skaitmeninių įvairių laikotarpių Klaipėdos ir jos apylinkių žemėlapių ir planų kopijų archyvą. Šie kartografiniai darbai išsibarstę ne tik po įvairius Vakarų Europos archyvus ar bibliotekas, tačiau jų ieškoma Lenkijoje, Švedijoje, Rusijoje.

Šia ekspozicija domėjosi nacionalinė žiniasklaida – Jurga Bardauskienė interviu LRT Radijui, vėliau ir LRT Televizijos žinioms pristatė parodą.

Projektą „Reformacijos istorija populiariai“ įgyvendina Klaipėdos apskrities viešoji I. Simonaitytės biblioteka. Projektą iš dalies finansuoja Lietuvos Respublikos kultūros ministerija.

2 ir 3 pav. Akimirkos iš parodos atidarymo